

บทที่ 3

ภาษาถิ่นเหนือ

3.1 บทนำ

ดินแดนภาคเหนือของประเทศไทยนับได้ว่าเป็นดินแดนที่มีความซับซ้อนของภาษาและชาติพันธุ์เป็นอย่างมาก เนื่องจากว่าเขตภาคเหนือมีอาณาเขตติดต่อกับสหภาพพม่า จีนและลาว มีการอพยพเคลื่อนย้ายของประชากรกลุ่มต่างๆ เข้ามาสู่ดินแดนแถบนี้อยู่เสมอตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน ประชากรในเขตภาคเหนือมีทั้งสิ้นกว่า 13 ล้านคน พื้นที่ในเขตภาคเหนือครอบคลุม 16 จังหวัด แบ่งออกเป็นภาคเหนือตอนบนซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรล้านนา ประกอบไปด้วย 8 จังหวัดได้แก่ เชียงใหม่ เชียงราย แม่ฮ่องสอน ลำพูน ลำปาง พะเยา แพร่และน่าน ประชากรส่วนใหญ่พูดภาษาไทยยวนหรือคำเมือง และเขตภาคเหนือตอนล่าง ซึ่งประกอบไปด้วย 8 จังหวัดได้แก่ ตาก อุตรดิตถ์ กำแพงเพชร สุโขทัย พิจิตร พิษณุโลก เพชรบูรณ์ และอุทัยธานี ซึ่งเป็นเขตเชื่อมต่อกับภาคกลาง ในเขตนี้ประชากรจะพูดภาษาไทยกลางเป็นส่วนใหญ่ ในเขตภาคเหนือตอนบนนั้นภาษาคำเมืองเป็นภาษากลางของประชากรในเขตนั้น มีผู้พูดประมาณร้อยละ 50 จังหวัดเชียงใหม่เป็นศูนย์กลางของการศึกษาและการปกครองมีอายุกว่า 700 ปี (สุวิไล เปรมศรีรัตน์ และคณะ 2544 :41)

แต่เดิมเผ่าพันธุ์คนไทยที่อยู่ทางภาคเหนือนั้นมีชื่อว่า "ยวน" หรือ "ไทยยวน" และเรียกภาษาที่พูดว่า "ภาษาไทยยวน" แต่ในปัจจุบันคนไทยในภาคเหนือเรียกตนเองว่า "คนเมือง" และเรียกภาษาของตนว่า "คำเมือง" หรือออกเสียงว่า "ก่าเมือง" พวกที่ยังคงเรียกตัวเองว่า "ยวน" คือพวกคนไทยยวนที่อพยพลงมาอยู่ในบริเวณภาคกลาง เช่นที่อำเภอเสนาห์ จังหวัดสระบุรี

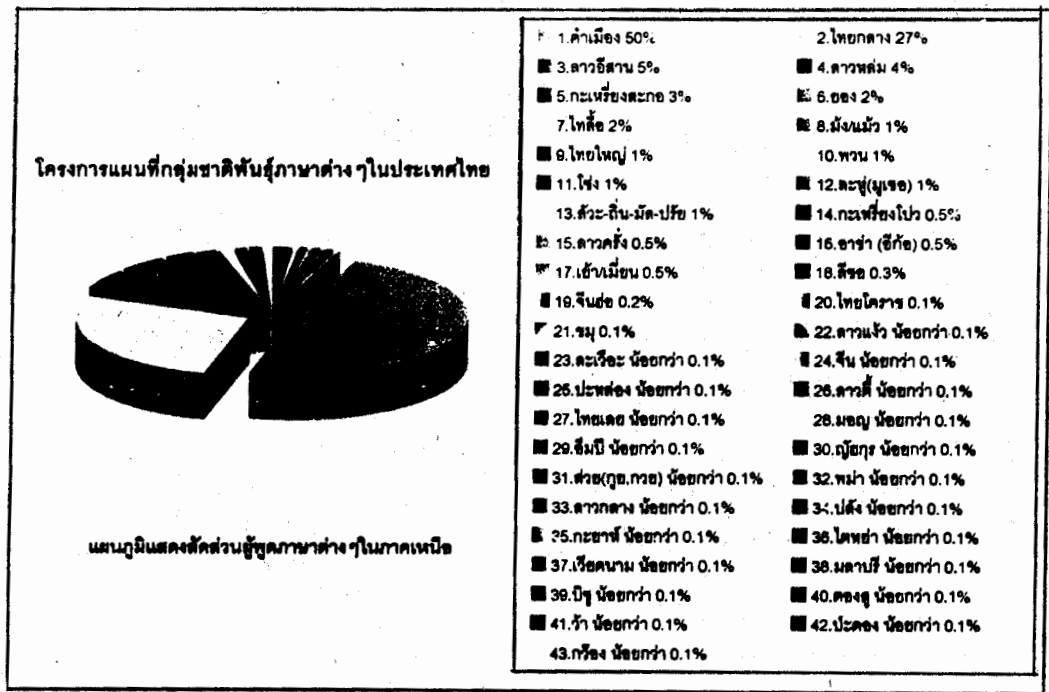
คนไทยยวนมีประวัติความเป็นมาที่ยาวนานร่วมสมัยกับคนไทยในภาคกลาง กล่าวคือ บรรพบุรุษของไทยยวนได้ตั้งบ้านเมืองเป็นอาณาจักรใหญ่อาณาจักรหนึ่งชื่อ "อาณาจักรล้านนาไทย" และมีพระเจ้ามังรายเป็นกษัตริย์พระองค์แรก พระองค์ทรงสร้างเมืองเชียงใหม่เป็นราชธานี ในปี พ.ศ. 1839 ปี พ.ศ. 1839 จึงเป็นปีเริ่มต้นของอาณาจักรล้านนาไทย อาณาจักรนี้มีอาณาเขตกว้างขวางครอบคลุมบริเวณที่เป็นภาคเหนือตอนบน ในปัจจุบันคือเชียงใหม่ เชียงราย แม่ฮ่องสอน ลำพูน ลำปาง พะเยา แพร่และน่าน อาณาจักรล้านนาไทยเจริญรุ่งเรืองมีวัฒนธรรม ภาษาและตัวอักษรของตนเองใช้ภายใต้การปกครองของกษัตริย์ราชวงศ์มังราย เป็นเวลาถึง 263 ปี ตั้งแต่ปี พ.ศ. 1839 ถึง พ.ศ.2101 หลังจากนั้นก็ตกเป็นประเทศราชของพม่าจนปี พ.ศ. 2317 พระเจ้ากาวิละจึงขับไล่พม่าไปได้ แต่อาณาจักรล้านนาก็

ตกมาเป็นประเทศราชของไทยสมัยกรุงรัตนโกสินทร์แทน จนถึงสมัยของสมเด็จพระ
จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้รวมหัวเมืองต่างๆในอาณาจักรล้านนาไทย
เข้าเป็นส่วนหนึ่งของราชอาณาจักรไทย และต่อมาในปี พ.ศ. 2476 ทางรัฐบาลได้ประกาศให้
เมืองต่างๆ มีฐานะเป็นจังหวัด ขึ้นตรงต่อกระทรวงมหาดไทย (กรรณิการ์ วัฒนเกษม 2534 :
7)

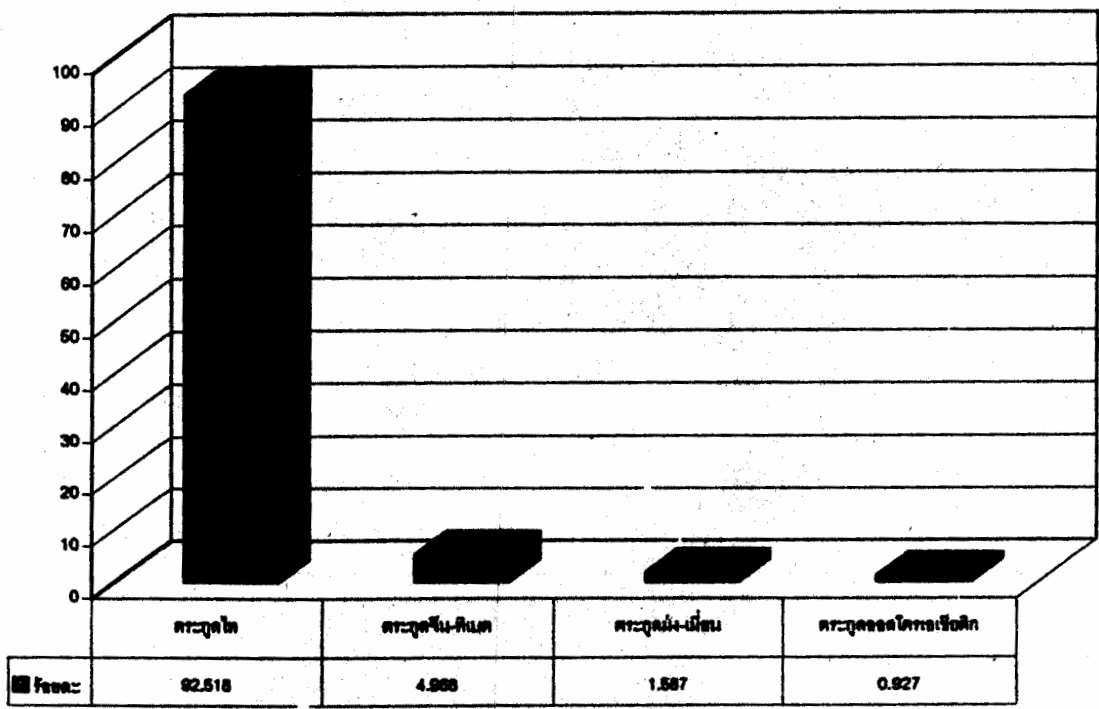
นอกจากชาวล้านนาหรือชาวไทยยวนแล้ว ยังมีผู้พูดภาษาตระกูลไทกลุ่มต่างๆ ที่มี
ถิ่นฐานนอกประเทศและได้อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในเขตภาคเหนือของไทย ในสมัยพระเจ้า
กรุงธนบุรีต่อกับสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้นมีการกวาดต้อนผู้คนจากเมืองเชียงตุงและเชียงรุ่ง
และเมืองอื่นๆ มาเป็นประชากรในเมืองเชียงใหม่และหัวเมืองต่างๆในเขตล้านนา ทำให้มีคน
หลายเผ่าพันธุ์อยู่ในดินแดนนี้ (อุดม รุ่งเรืองศรี 2533 : ก) คนไทกลุ่มอื่นที่อยู่ในล้านนามีอาทิ
เช่น ลื้อ ยอง ไทยใหญ่ ไทหย่า ชิน ไชง พวน ฯลฯ ส่วนกลุ่มคนภาษาตระกูลอื่นที่อยู่ในดินแดน
นี้มีกลุ่มภาษาตระกูล ม้ง-เมี่ยน ตระกูล จีน-ทิเบต อีกหลายกลุ่มเช่น ลีซอ ละหู่ อะฮา
กะเหรี่ยงกลุ่มต่างๆ อิมปี บิซุ จิงพ้อ และภาษาจีนฮ่อ เช่นที่บริเวณคอยแม่สะลอง จังหวัด
เชียงราย อีกกลุ่มที่ถือเป็นกลุ่มชนดั้งเดิม คือกลุ่มที่พูดภาษามอญ-เขมร มีพวกลัวะใน
เชียงใหม่และแม่ฮ่องสอน พวกถิ่น อยู่ในจังหวัดน่านต่อกับเขตไชยบุรีของลาว พวกขมุใน
จังหวัดลำปาง เชียงรายและน่าน และชนกลุ่มเล็กๆที่เรียกว่า มลาบรี (ผิทองเหลือง) พบใน
จังหวัดแพร่และน่าน

ในภาคเหนือตอนล่างนั้น คนส่วนใหญ่พูดภาษาไทยกลาง ภาษาไทยกลางจึงเป็น
ภาษากลางของเขตนี้ นอกจากนี้มีเขตที่พูดคำเมืองในหลายตำบล เขตอำเภอลับแล จังหวัด
อุตรดิตถ์ และมีบางส่วนที่พูดภาษาลาว เนื่องจากมีชายแดนที่อยู่ติดกับประเทศลาว เช่น ลาว
เวียง ลาวหล่ม ลาวประเทศลาวฯ รวมทั้งภาษาพวน ไชง เป็นต้น ในภาคเหนือตอนล่างนี้มีกลุ่ม
มอญ-เขมร คือกลุ่มญัฮกุร หรือชาวบนหรือที่เรียกกันในเขตนี้ว่า "ละว้า" ตั้งถิ่นฐานอยู่ในเขต
เพชรบูรณ์ส่วนที่ต่อเนื่องกับจังหวัดชัยภูมิและนครราชสีมา

ในภาคเหนือปัจจุบันมีประชากรที่พูดภาษาต่างๆกันถึงกว่า 34 ภาษา โดยทั้งหมด
อยู่ในตระกูลภาษาใหญ่ 4 ตระกูล คือ ตระกูลไท 12 ภาษา ตระกูลจีน-ทิเบต 11 ภาษา ตระกูล
ม้ง-เมี่ยน 2 ภาษาและตระกูลออสโตรเอเชียติก 9 ภาษา (สุวิไล เปรมศรีรัตน์ และคณะ 2544 :
41-42)

แผนภูมิแสดงร้อยละของผู้พูดภาษาตระกูลต่างๆ ในภาคเหนือ

(สุวิไล เปรมศรีรัตน์และคณะ 2544 : 49)

3.2 ระบบเสียงภาษาถิ่นเหนือ

ระบบเสียงภาษาถิ่นเหนือประกอบด้วยหน่วยเสียง 3 ประเภทคือ

1. หน่วยเสียงสระ
2. หน่วยเสียงพยัญชนะ
3. หน่วยเสียงวรรณยุกต์

(การศึกษาเรื่องระบบเสียงภาษาถิ่นเหนือนี้รวบรวมมาจากภาษาถิ่นเหนือของ
กรณีการ วิมลเกษม และพจนานุกรมภาษาไทยกรุงเทพฯ – ไทยเชียงใหม่ ของจรรยา บุญพันธ์
และคณะ ซึ่งเป็นภาษาถิ่นของจังหวัดเชียงใหม่)

3.2.1 หน่วยเสียงสระ

หน่วยเสียงสระในภาษาไทยถิ่นเหนือมีทั้งหมด 21 หน่วยเสียง แบ่งเป็น
สระเดี่ยว 18 หน่วยเสียง และสระประสม 3 หน่วยเสียง

3.2.1.1 หน่วยเสียงสระเดี่ยว

หน่วยเสียงสระเดี่ยวมีทั้งสิ้น 18 หน่วยเสียง แบ่งเป็นสระเดี่ยวเสียงสั้น 9 หน่วย
เสียง สระเดี่ยวเสียงยาว 9 หน่วยเสียงดังต่อไปนี้

ตารางแสดงหน่วยเสียงสระเดี่ยว

ระดับสั้น \ ส่วนของสั้น	หน้า	กลาง	หลัง
สูง	i i:	u u:	o o:
กลาง	e e:	ɤ ɤ:	o o:
ต่ำ	ɛ ɛ:	a a:	ɔ ɔ:

ตัวอย่าง คำที่ประสมด้วยสระเดี่ยว

หน่วยเสียง	คำภาษาถิ่นเหนือ	ความหมาย
/i/	/si?1/	สอย
/i:/	/di:2/	ดี
/u/	/lu:k6/	ลึก
/u:/	/hu:r5/	ให้

หน่วยเสียง	คำภาษาถิ่นเหนือ	ความหมาย
/u/	/suk ¹ /	สุข
/u:/	/pu: ² /	พลู
/e/	/te? ¹ /	เตะ
/e:/	/le:m ⁴ /	เล่ม
/ɤ/	/pɤ? ¹ /	โคลน
/ɤ:/	/kɤ:ŋ ³ /	ครึ่ง
/o/	/som ⁵ /	เปรี้ยว
/o:/	/tok ¹ to: ¹ /	ตุ๊กแก
/ɛ/	/sɛ? ¹ /	กาง
/ɛ:/	/mɛ: ⁴ /	แม่
/ɔ/	/mɔ? ¹ /	เหมาะ
/ɔ:/	/?ɔ:k ³ /	ออก
/a/	/kap ¹ /	กับ
/a:/	/sa:n ¹ /	สาน

การแสดงผลยวรรณยุกต์ในที่นี้ใช้ระบบ 6 วรรณยุกต์ วรรณยุกต์ที่ 7 และ 8 ที่กรรมการ วิมลเกษม และจรรยา บุญพันธ์ และคณะใช้กับคำตายสระเสียงสั้นนั้น ในที่นี้ปรับเป็น 1 กับ 6 โดยให้เสียงวรรณยุกต์ที่ 7 เป็นเสียงย่อของวรรณยุกต์ที่ 1 และวรรณยุกต์ที่ 8 เป็นเสียงย่อของวรรณยุกต์ที่ 6 เนื่องจากมีลักษณะทางสัทศาสตร์คล้ายกันและเสียงวรรณยุกต์นั้นมีการเกิดแบบแจกแจงแบบสับหลักกัน กล่าวคือ วรรณยุกต์ที่ 7 เกิดในพยางค์ตายสระเสียงสั้น วรรณยุกต์ที่ 1 เกิดในพยางค์เป็น ในทำนองเดียวกัน วรรณยุกต์ที่ 8 ก็เกิดในพยางค์ตายเสียงสั้น และวรรณยุกต์ที่ 6 เกิดในพยางค์เป็น

3.2.1.2 หน่วยเสียงสระประสม

หน่วยเสียงสระประสมมี 3 หน่วยเสียงคือ /ia ua ua/ ตัวอย่างเช่น

หน่วยเสียง	คำภาษาถิ่นเหนือ	ความหมาย
/ia/	/khiat ³ /	เขียด
	/khiat ¹ /	เขียง

หน่วยเสียง	คำภาษาถิ่นเหนือ	ความหมาย
/ua/	/kua1/	เกลือ
	/cuak3/	เชือก
/ua/	/khua1/	สะพาน
	/phua1/	ผ้า

สระประสมในภาษาไทยถิ่นเหนือมีใช้เฉพาะเสียงยาว ไม่มีคู่เทียบเสียงระหว่างสระประสมเสียงสั้นและเสียงยาว มีแต่เพียงคู่เทียบเสียงคล้าย และในภาษาถิ่นเหนือบางจังหวัดไม่มีสระ /ia/ เช่น แพร่ ลำปาง เสียง /ia/ จะออกเป็นเสียง /e/ (ธวัช ปุณโณทก 2542 : 41)

3.2.2 หน่วยเสียงพยัญชนะ

หน่วยเสียงพยัญชนะในภาษาไทยถิ่นเหนือมีจำนวน 20 หน่วยเสียง หน่วยเสียงพยัญชนะทั้งหมดสามารถปรากฏเป็นพยัญชนะต้นได้ แต่มีบางหน่วยเสียงเท่านั้นที่ปรากฏเป็นพยัญชนะท้ายได้ พยัญชนะต้นอาจเป็นพยัญชนะต้นเดี่ยวหรือพยัญชนะต้นควบ

ตารางแสดงหน่วยเสียงพยัญชนะภาษาถิ่นเหนือ

ลักษณะการเกิดเสียง	ฐานกรณ์	ริมฝีปาก	ริมฝีปาก ต่างกับพื้น บน	ฟัน - ปุ่ม เหงือก	เพดาน แข็ง	เพดาน อ่อน	ช่องเส้น เสียง
ระเบิด	ไม่ก้อง	ไม่พ่นลม	p	t		k	?
	ก้อง	พ่นลม	ph b	th d		kh	
กึ่งเสียดแทรก		ไม่พ่นลม			c		
เสียดแทรก			f	s			h
นาสิก			m	n	ɲ	ŋ	
ข้างลิ้น				l			
กึ่งสระ			w		j		

3.2.2.1 หน่วยเสียงพยัญชนะต้นเดี่ยว พยัญชนะทั้ง 20 หน่วยเสียง ปรากฏเป็นพยัญชนะต้นได้ทั้งหมด ดังตัวอย่างต่อไปนี้

หน่วยเสียง	คำภาษาถิ่นเหนือ	ความหมาย
/b/	/bo:k3/	บอก
/p/	/paj2/	ไป
/ph/	/phi:1/	ผี
/d/	/da:w2/	ดาว
/t/	/ti:1/	ตี
/th/	/thuaj5/	ถ้วย
/c/	/ca:ŋ1/	จาง
/k/	/kin1/	กิน
/kh/	/khan1/	ขัน
/ʔ/	/ʔa:p3/	อาบ
/f/	/faj2/	ไฟ
/s/	/si:1/	สี
/h/	/ha:j6/	ร้าย
/m/	/ma:6/	ม้า
/n/	/na:m6/	น้ำ
/ɲ/	/ɲok6/	ยก
/ŋ/	/ŋa:2/	งา
/l/	/la:j1/	หลาย (มาก)
/w/	/we:m4/	แวน (กระจก)
/j/	/ja:2/	ยา

3.2.2.2 หน่วยเสียงพยัญชนะต้นควบ พยัญชนะต้นควบในภาษาถิ่นเหนือมี 10

หน่วยเสียง และทั้งหมดเป็นพยัญชนะควบกับ /w/ ดังนี้คือ

หน่วยเสียง	คำภาษาถิ่นเหนือ	ความหมาย
/tw/	/twa:j2/	ทวย ทำนาย
/cw/	/cwa:5/	จับ หยิบ
/kw/	/kwe:m3/	แก่ง คสองแคว
/khw/	/khwa:j2/	ควาย

หน่วยเสียง	คำภาษาถิ่นเหนือ	ความหมาย
/ʔw/	/ʔwa:j3/	ป้ายหน้า
/ɲw/	/ɲwa:2/	ชิม
/ŋw/	/ŋwa:j6/	กลับ หันกลับ
/sw/	/swa:j3/	เขย่า
/lw/	/lwam4/	เปื่อย และ
/jw/	/jwa:t4/	หยดลง ห้อยลง

3.2.2.3 หน่วยเสียงพยัญชนะท้าย พยัญชนะท้ายหรือพยัญชนะสะกดในภาษาไทยถิ่นเหนือมี 9 หน่วยเสียง ดังนี้คือ

หน่วยเสียง	คำภาษาถิ่นเหนือ	ความหมาย
/p/	/be:ɸ3/	แบบ
/t/	/suat4/	สวด
/k/	/tok1/	ตก
/ʔ/	/tiʔ1/	ติ
/m/	/som5/	เปรี้ยว
/n/	/khian1/	เขียน
/ŋ/	/wong2/	วง
/w/	/ke:w5/	แก้ว
/j/	/ɬɔ:j2/	เลย

หน่วยเสียงพยัญชนะทั้ง 20 หน่วยเสียงปรากฏเป็นพยัญชนะต้นได้แต่มีเพียง 9 หน่วยเสียงที่ปรากฏเป็นพยัญชนะท้ายได้ ได้แก่ / p, t, k, ʔ, m, n, ŋ, w, j / พยัญชนะควบในภาษาไทยถิ่นเหนือมี 10 เสียงได้แก่ / tw, cw, kw, khw, ʔw, ɲw, ŋw, sw, lw, jw /

3.2.3 หน่วยเสียงวรรณยุกต์

หน่วยเสียงวรรณยุกต์ในภาษาไทยถิ่นเหนือมี 6 หน่วยเสียง ตามการวิเคราะห์ของ จรุง บุญพันธ์และคณะ¹ (2523 : ๓ - ๓)

ตารางแสดงการแยกเสียงวรรณยุกต์ภาษาถิ่นเหนือ

วรรณยุกต์ พยัญชนะต้น	A	B	C	DL	DS
1	/1/	/3/	/5/	/3/	/1/
2	[24]	[21]	[43]	[21]	[34]
3	/2/				
4	[33]	/4/ [42]	/6/ [45]	/4/ [42]	/6/ [45]

หน่วยเสียงวรรณยุกต์ในภาษาถิ่นเหนือมี 6 หน่วยเสียง คือ

1. หน่วยเสียงวรรณยุกต์ที่ 1 เป็นเสียงเลื่อนขึ้นมี 2 เสียงย่อยคือ

1. เสียงต่ำขึ้น ระดับเสียงจะเริ่มที่ระดับ 2 แล้วเลื่อนไปถึงระดับ 4

ตัวอย่าง

/ kin1 /	กิน	กิน
/ kha:1 /	ขา	ขา
/ sa:m1 /	สาม	สาม
/ pi:1 /	ปี	ปี

2. เสียงกลางขึ้น ระดับเสียงจะเริ่มที่ระดับ 3 แล้วเลื่อนขึ้นไปจนถึง

ระดับ 4 จะเกิดเฉพาะคำตายสระเสียงสั้นที่มีพยัญชนะต้นเป็นอักษรสูงและอักษรกลางเท่านั้น

ตัวอย่าง

/ mat1 /	มัด	หมัด
/ cap1 /	จับ	จับ
/ kop1 /	กပ်	กบ

2. หน่วยเสียงวรรณยุกต์ที่ 2 เป็นเสียงกลางระดับ ระดับเสียงตั้งแต่ต้นจนจบ

พยางค์อยู่ในระดับ 3 ตลอด ตัวอย่าง

/ bin2 /	บิน	บิน
/ na:2 /	นา	นา
/ da:w2 /	ดาว	ดาว
/ pw:2 /	ปอ	พอ

3. หน่วยเสียงวรรณยุกต์ที่ 3 เป็นเสียงต่ำตก ระดับเสียงจะเริ่มที่ระดับ 2 แล้ว
เลื่อนลงมาถึงระดับ 1 ตัวอย่าง

/ khaj3 /	ไข	ไข
/ kaj3 /	ไก	ไก
/ hap3 /	หาบ	หาบ
/ bart3 /	บาท	บาท

4. หน่วยเสียงวรรณยุกต์ที่ 4 เป็นเสียงสูงตก ระดับเสียงจะเริ่มที่ระดับ 4 แล้ว
เลื่อนขึ้นเล็กน้อย แล้วจึงเลื่อนลงมาถึงระดับ 2 ตัวอย่าง

/ pi:4 /	ปี	พี
/ pw:4 /	ป้อ	พ้อ
/ haj4 /	ไฮ	ไร
/ luk4 /	ลูก	ลูก

5. หน่วยเสียงวรรณยุกต์ที่ 5 เป็นเสียงสูงตกและเสียงเส้นปิด ระดับเสียงจะเริ่ม
ที่ระดับ 4 แล้วจึงเลื่อนต่ำลงมาพร้อมกับมีเส้นเสียงปิด (Glottal closure) ตัวอย่าง

/ khaj5 /	ไข	ไข
/ pa:5 /	ป่า	ป่า
/ tom5 /	ตัม	ตัม
/ som5 /	สัม	เปรี้ยว

6. หน่วยเสียงวรรณยุกต์ที่ 6 เป็นเสียงเลื่อนขึ้นมี 2 เสียงย่อยคือ

1. เสียงสูงขึ้นตก ระดับเสียงจะเริ่มที่ระดับ 4 แล้วเลื่อนขึ้นไปถึงระดับ 5
แล้วเลื่อนลงมาเล็กน้อย ตัวอย่าง

/ maj6 /	ไม้	ไม้
----------	-----	-----

/ noŋɔ / น่อง น่อง

/ toŋɔ / ต้อง ท้อง

2. เสียงสูงขึ้นไป ระดับเสียงจะเริ่มที่ระดับ 4 แล้วเลื่อนไปถึงระดับ 5 จะเกิดเฉพาะคำตายสระเสียงสั้นที่มีพยัญชนะต้นเป็นอักษรต่ำ ตัวอย่าง

/ noŋɔ / นก นก

/ lakɔ / หล็ก ลัก

สรุปลักษณะของหน่วยเสียงวรรณยุกต์และการเกิดร่วมกับพยางค์

เสียงวรรณยุกต์	ลักษณะของเสียง	เกิดกับ
เสียงที่ 1	เสียงยอຍ 1 ต่ำขึ้น	คำเป็น A 1 2
	เสียงยอຍ 2 กลางขึ้น	คำตาย DS 1 2 3
เสียงที่ 2	กลางระดับ	คำเป็น A 3 4
เสียงที่ 3	ต่ำตก	คำเป็น B 1 2 3
		คำตาย DL 1 2 3
เสียงที่ 4	สูงตก	คำเป็น B 4, DL 4
เสียงที่ 5	สูงตกและเส้นเสียงปิด	คำเป็น C 1 2 3
เสียงที่ 6	เสียงยอຍ 1 สูงขึ้นตก	คำเป็น C 4
	เสียงยอຍ 2 สูงขึ้น	คำตาย DS 4

3.3 โครงสร้างพยางค์

โครงสร้างพยางค์ในภาษาถิ่นเหนือ มีโครงสร้างของคำพยางค์เดียวเป็น 5 แบบ เหมือนกับภาษาไทยกลาง แต่การเกิดร่วมกันของเสียงพยัญชนะควบกล้ำและวรรณยุกต์มีทั้งที่เหมือนกันและแตกต่างกัน โครงสร้างพยางค์ของคำพยางค์เดียวในภาษาถิ่นเหนือ มี 5 โครงสร้างดังนี้ (กรรณิการ์ วิมลเกษม 2534 : 23- 25)

1. C (C) V V T
2. C (C) V V N T
3. C (C) V N T
4. C (C) V V S T
5. C (C) V S T

โครงสร้างที่ 1 C(C)VVT

โครงสร้างนี้ประกอบด้วยเสียงพยัญชนะต้นเดี่ยวหรือควบคู่ประสมกับสระเสียงยาวหรือสระประสม เกิดกับวรรณยุกต์ได้ทั้ง 6 เสียง

/ phua1 /	ฝัว	ฝัว
/ sua1 /	เสื่อ	เสื่อ
/ ɲu:2 /	งู	งู
/ hua2 /	เหือ	เหือ
/ ba:3 /	บ่า	บ่า
/ khia3 /	เขี้ยว	เขี้ยว
/ ti:4 /	ตี้	ตี้
/ hia4 /	เหี้ยว	เหี้ยว
/ kha:5 /	ข่า	ข่า
/ pha:5 /	ฝ้า	ฝ้า
/ tɛ:6 /	แต๊	แต๊
/ pɛ:6 /	แป๊	ชนะ

โครงสร้างที่ 2 C(C)VVNT

โครงสร้างนี้ประกอบด้วยพยัญชนะต้นเดี่ยวหรือควบคู่ประสมกับสระเสียงยาวหรือสระประสม และเสียงพยัญชนะท้ายเป็นพยัญชนะนาสิกหรือกึ่งสระ มีวรรณยุกต์กำกับได้ทั้ง 6 เสียง เช่น

/ khwa:ŋ1 /	ขวาง	ขวาง
/ sa:m1 /	สาม	สาม
/ huan2 /	เหือน	เหือน
/ khwa:m2 /	ความ	ความ
/ be:ŋ3 /	แบ่ง	แบ่ง
/ ?wa:j3 /	อว่าย	กลับ
/ ko:j4 /	ก้อย	ค้อย
/ swa:n4 /	ชวาน	ชาน
/ ba:n5 /	บ้าน	บ้าน

/ kwa:ŋ5 /	กว้าง	กว้าง
/ kiaw5 /	เกี้ยว	เกี้ยว
/ ŋwa:j6 /	งว้าย	กลับ

โครงสร้างที่ 3 C(C)VNT

โครงสร้างนี้ประกอบด้วยพยัญชนะต้นเดี่ยวหรือควบกล้ำประสมด้วยสระเสียงสั้น และเสียงพยัญชนะท้ายเป็นพยัญชนะนาสิกหรือกึ่งสระ มีเสียงวรรณยุกต์กำกับได้ทั้ง 6 เสียง เช่น

/ khom1 /	ขม	ขม
/ khwan1 /	ขวัน	ขวัญ
/ bin2 /	บิน	บิน
/ khwan2 /	ควัน	ควัน
/ soŋ3 /	ส่ง	ส่ง
/ khom3 /	ข่ม	ข่ม
/ nuŋ4 /	นุ่ง	นุ่ง
/ khwan4 /	ควั่น	ควั่น
/ tom5 /	ต้ม	ต้ม
/ san5 /	สั้น	สั้น
/ khuj6 /	คู้ย	คู้ย
/ lam6 /	ล้า	ล้า

โครงสร้างที่ 4 C(C)VVST

โครงสร้างนี้ประกอบด้วยเสียงพยัญชนะต้นเดี่ยวหรือควบกล้ำประสมสระเสียงยาว หรือสระประสม พยัญชนะท้ายเป็นเสียงกัก มีเสียงวรรณยุกต์ได้ 2 เสียงคือ วรรณยุกต์ที่ 3 และวรรณยุกต์ที่ 4 เช่น

/ kha:t3 /	ขาด	ขาด
/ sa:t3 /	สาด	สาด
/ kwa:t3 /	กวาด	กวาด
/ khwa:k3 /	ขวาก	ขวาก

/luat4/	เลือด	เลือด
/le:k4/	แลก	แลก
/mi:t4/	มีต	มีต
/lo:k4/	ลอก	ปอก,แกะออก

โครงสร้างที่ 5 C(C)VST

โครงสร้างนี้ประกอบด้วยเสียงพยัญชนะต้นเดี่ยวหรือควบคู่ประสมกับสระเสียงสั้น พยัญชนะท้ายเป็นพยัญชนะเสียงกัก มีเสียงวรรณยุกต์กำกับได้ 2 เสียงคือ วรรณยุกต์ที่ 1 และ 6 เช่น

/suk1/	สุก	สุก
/cep1/	เจ็บ	เจ็บ
/te?1/	เตะ	เตะ
/khit1/	ขีด	ขวิด
/mot6/	มต	มต
/mat6/	มัต	มัต
/nok6/	นก	นก
/lak6/	ลัก	ลัก

3.4 การประกอบคำ

การประกอบคำในภาษาถิ่นเหนือ มีการนำคำพยางค์เดี่ยวมารวมกันเป็น 3 แบบ คือ (ดูรายละเอียดที่กรรณิการ์ วัฒนเกษม 2534 : 27 – 48)

1. คำซ้ำ
2. คำซ้อน
3. คำประสม

3.4.1 คำซ้ำ การซ้ำหน่วยคำเป็นวิธีการสร้างคำโดยออกเสียงคำๆนั้นซ้ำ 2 ครั้ง คำที่เกิดใหม่อาจมีความหมายหนักขึ้นหรือเบาลงก็ได้ ในภาษาถิ่นเหนือมีการซ้ำคำแบบ คำซ้ำทั้งคำ และคำซ้ำพิเศษ

3.4.1.1 คำซ้ำทั้งคำ แบ่งเป็นคำซ้ำ 2 คำและคำซ้ำ 4 คำ

ตัวอย่าง คำซ้ำ 2 คำ

/ kem2kem2 /	เก็บๆ	เก็บๆ
/ som5som5 /	ล้มๆ	เปรี้ยวๆ
/ wa:n1wa:n1 /	หวานๆ	หวานๆ
/ hɔ:n6hɔ:n6 /	ร้อนๆ	ร้อนๆ
/ mu:t4mu:t4 /	มีดๆ	มีดๆ

คำซ้ำ 4 คำ

/ kom5kom5ŋɔ:ŋ2ŋɔ:ŋ2 /	ก้มๆเงยๆ	ก้มๆเงยๆ
/ kua1kua1ja:n5ja:n5 /	กัวๆหย่านๆ	เกรงกลัว
/ lu:p4lu:p4kham2kham2 /	ลูบๆ คำๆ	ลูบคลำ
/ wit6wit6tensten5 /	วิตๆเต้นๆ	กระโดดโลดเต้น
/ som5som5wa:n1wa:n1 /	ล้มๆหวานๆ	เปรี้ยวๆหวานๆ

3.4.1.2 คำซ้ำพิเศษ คำซ้ำแบบนี้เป็นคำที่มีลักษณะเป็นคำ 2 พยางค์ซึ่งมีเสียงคล้ายคลึงกันโดยที่ทั้ง 2 คำเป็นหน่วยคำไม่อิสระ ไม่สามารถเกิดตามลำพังได้ และคำซ้ำประเภทนี้ใช้เป็นคำวิเศษณ์ขยายคำนาม คำวิเศษณ์ด้วยกัน หรือคำกริยา แบ่งเป็นคำซ้ำ 2 พยางค์ และ 4 พยางค์ ตัวอย่าง

คำซ้ำ 2 พยางค์			ความหมาย
/ phɔ:5lɔ:5 /	เผื่อเหลือ	ใช้ขยายสีแดง	สีแดงแปร๊ด
/ coʔ6foʔ6 /	โงะโงะ	ใช้ขยายสีขาว	ขาวอ่องฉอง
/ kut1dut1 /	กุกกุก	ใช้ขยายคำว่าสั้น	สั้นมากๆ
/ caŋ4lan4 /	จั้งลั้ง	ใช้ขยายคำว่าสูง	สูงใหญ่
คำซ้ำ 4 พยางค์			
/ kha2luŋ2kha2tuŋ2 /		ขะลิ่งขะติ่ง	ล่าสั้น, สูงใหญ่
/ kha2ŋɔk6kha2ŋɔn4 /		ขะญอกขะญอน	คลื่นไส้, พะอืดพะอม
/ ca2lot6ca2let6 /		จะล่อตจะแล่ต	หน้าตาหมดจด
/ sa2loʔ6sa2laʔ6 /		สะโล๊ะสะละ	อาหารการกินที่ไม่ดี

3.4.2 คำซ้อน เป็นการนำหน่วยคำอิสระที่มีความหมายเหมือนกัน คล้ายคลึงกัน ทำนองเดียวกัน หรือความหมายตรงกันข้ามกันตั้งแต่ 2 คำขึ้นไปมารวมกัน เกิดเป็นคำใหม่ที่มีความหมายใกล้เคียงคำเดิม หรือเกิดความหมายใหม่ หรือมีความหมายกว้างออกก็ได้ ตัวอย่าง

/kawɛŋaw5/	เก้าเห่ง้า	เริ่มแรก, ต้นตอ
/khwɑŋsət6/	ขว่างซัด	ทิ่ง, โยน
/khwɑskhɔ:ŋ1/	เข้าของ	ข้าวของ
/kho:ŋ1khe:t3/	โงงเขต	อาณาเขต
/khu:n2mua2/	คืนเมื่อ	กลับ
/sɔʔ6ha:1/	เซาะห์า	เสาะห์า
/faj3mak6/	ไฝ่มัก	ชอบ

ภาษาถิ่นเหนือยังมีคำซ้อน 4 พยางค์ซึ่งมีลักษณะการซ้อนหลายแบบและมีคำใช้เป็นจำนวนมาก จะยกตัวอย่างพอเป็นสังเขป ตัวอย่างเช่น

/pa:k3wa:n1kha:n1muan4/	ปากหวานขานม่วน	พูดจาไพเราะ
/ʔɛ:w3pa:3la:4thuan6/	แอ่วป่าล่าเถื่อน	เที่ยวป่า
/cep1kaw5maw2hua1/	เจ็บเก้าเมาหัว	ปวด, วิงเวียนศีรษะ
/pen1kho:t3pen1kiat4/	เป็นโชคเป็นภัย	รู้สึกโกรธ, รู้สึกโมโห
/kin1di:2kin1lam2/	กินดีกินสำ	กินอร่อย
/kep1phak1kep1maj6/	เก็บผักเก็บไม้	เก็บพืชผักต่างๆ
/lu:k4som5khɔ:ŋ1wa:n1/	ลูกส้มของหวาน	ผลไม้ต่างๆ
/mɔ:5khawstaw1faj2/	หม้อเข้าเต้าไฟ	ของที่ใช้อยู่ในครัว

3.4.3 คำประสม เป็นการนำหน่วยคำอิสระที่มีความหมายต่างกันตั้งแต่ 2 คำขึ้นไปมารวมกันเกิดเป็นคำใหม่ อาจเป็นคำมีความหมายใหม่หรือมีเค้าความหมายเดิมก็ได้ ตัวอย่างเช่น

/kɔ:ŋ3khaw5/	ก่องเข้า	กล่องสานมีฝาครอบสำหรับใส่ข้าวเหนียว
/kap1faj2/	กั๊บไฟ	ไม้ขีดไฟ
/kam2pa:k3/	กำปาก	คำพูด

/ kam2lom2/	กำลม	เรื่องที่ไม่มีมูล กุขิน
/ kho:1bok1/	ขอบัก	จอบ
/ ci:n6som5/	จิ้นส้ม	แหนม
/ din2faj2/	ดินไฟ	ดินประสิว
/ thua3din2/	ถั่วดิน	ถั่วลิสง
/ bo:k3faj2do:k3/	บอกไฟดอก	ดอกไม้ไฟ
/ pha:5si:3ce:ng3/	ผ้าสีแจ่ง	ผ้าเช็ดหน้า
/ mi:t4nap6/	มีตญับ	กรรไกร
/ me:4ma:n2/	แม่มาน	หญิงมีครรภ์
/ me:4liang6/	แม่เลี้ยง	เศรษฐินี
/ po:4liang6/	ป้อเลี้ยง	เศรษฐี
/ sa:w1ci:1/	สาวจี	สาวรุ่น
/ sa:w1thaw5/	สาวถ้ำ	สาวแก่

3.5 เปรียบเทียบภาษาไทยถิ่นกลางและไทยถิ่นเหนือ

ภาษาไทยถิ่นกลางและภาษาไทยถิ่นเหนือ มีระบบเสียงพยัญชนะและสระที่คล้ายคลึงกันมาก แต่มีความแตกต่างกันอยู่บ้างที่ระบบเสียงวรรณยุกต์และการใช้คำ เมื่อพิจารณาอย่างละเอียดพบว่าภาษาถิ่นเหนือแตกต่างจากภาษาถิ่นกลางอย่างเป็นระบบในเรื่องระบบเสียงและการใช้คำ ความแตกต่างนี้ทำให้เราทราบว่าคุณลักษณะเช่นนี้ เสียงเสียงนี้คือภาษาถิ่นเหนือ เช่นคนที่เรียกพ่อว่า ป้อ เรียกพี่ว่า ปี่ หรือเมื่อรับประทานอาหารแล้วพูดว่า สำแต่ๆ เราก็สันนิษฐานได้ว่าเป็นคนถิ่นเหนือ ในการเปรียบเทียบภาษาไทยถิ่นกลางและภาษาไทยถิ่นเหนือจึงจะเปรียบเทียบ 2 เรื่องคือ เรื่องเสียง และเรื่องคำศัพท์

3.5.1 เปรียบเทียบเสียงภาษาไทยถิ่นกลางและไทยถิ่นเหนือ

เสียงที่มีความแตกต่างกันระหว่างภาษาไทยถิ่นกลางและภาษาไทยถิ่นเหนือมีเสียงพยัญชนะ สระ และวรรณยุกต์ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้คือ

3.5.1.1 เสียง /ɲ/ และ /j/

ในภาษาไทยถิ่นเหนือมีทั้งเสียง /ɲ , j / ซึ่งแทนด้วย ฉ และ ย แต่ในภาษาไทยกลางมีแต่เสียง /j/ ย คำที่ภาษาไทยกลางออกเสียงเป็น /j/ นั้น ในภาษาถิ่นเหนือบางคำ

จะเป็น /ɲ/ และบางคำเป็น /j/ อย่างไรก็ตามคำในภาษาถิ่นเหนือส่วนมากจะเป็น /ɲ/ ที่ใช้ /j/ มีน้อย และมีได้มีเกณฑ์ว่า เมื่อใดจะใช้หน่วยเสียงใด ดังตัวอย่างต่อไปนี้ (กรรณิการ์ วิมลเกษม 2534 : 11 – 12)

คำที่เป็นเสียง /j/ ในภาษาถิ่นเหนือ

ภาษาไทยกลาง	ภาษาถิ่นเหนือ	ออกเสียง	ความหมาย
/ja:1/	/ja:2/	ยา	ยา
/ju:n1/	/ju:n2/	ยื่น	ยื่น
/jen1/	/jen2/	เย็น	เย็น
/jiam3/	/jiam4/	เยี่ยม	เยี่ยม
/ju:2/	/ju:3/	อยู่	อยู่
/jut2/	/jut1/	หยุด	หยุด
/jip2/	/jip1/	หียบ	หียบ
/jik2/	/jik1/	หยิก	หยิก
/ja:t2/	/ja:t3/	หยาด	หยาด

คำที่เป็นเสียง /ɲ/ ในภาษาถิ่นเหนือ

ภาษาไทยกลาง	ภาษาถิ่นเหนือ	ออกเสียง	ความหมาย
/jok4/	/ɲok6/	จุก	ยัก
/juanɲ1/	/ɲuanɲ2/	จวน	ยวน
/jɔ:t3/	/ɲɔ:t4/	จอต	ยอต
/jak4/	/ɲak6/	จัก	ยัก
/jap4/	/ɲap6/	จับ	ยับ
/ja:3/	/ɲa:4/	จ่า	ย่า
/ja:w1/	/ɲa:w2/	จาว	ยาว
/jiŋ1/	/ɲiŋ2/	จิง	ยิง
/jiaw3/	/ɲiaw4/	เจียว	เยียว
/jep4/	/ɲip1/	จับ	ยับ
/ja:3/	/ɲa:5/	หญ้า	ย๊า
/jaj2/	/ɲaj3/	ใหญ่	ย็ญ
/jiŋ5/	/ɲiŋ1/	หญิง	ย็ญ

3.5.1.2 เสียง /r/ และ /l, h/

ในภาษาไทยถิ่นเหนือไม่มีเสียง /r/ ร คำที่เป็นเสียง /r/ ร ในภาษาไทยถิ่นกลาง จะกลายเป็น /h/ ห ฮ หรือ /l/ ล คำที่เป็นคำไทยดั้งเดิมมักเป็นเสียง /h/ คำที่เป็นคำยืม มีทั้ง /h, l/ ตัวอย่างเช่น

ภาษาไทยกลาง	ภาษาถิ่นเหนือ	ออกเสียง	ความหมาย
/rak4/	/hak6/	ฮัก	รัก
/rim1/	/him2/	ฮิม	ริม
/rua4/	/hua6/	ฮัว	รั้ว
/rian1/	/lian2, hian2/	เลียน, เขียน	เรียน
/ro:ŋ1 rian1/	/lo:ŋ2 lian2/	โลงเลียน	โรงเรียน
/ro:k3/	/lo:k4/	โลก	โรค
/rum1/	/lum2/	ลุม	รุม
/ruaŋ3/	/luaŋ4/	เลื่อง	เรื่อง
/re:3/	/he:4/	แฮ	แพร่
/raŋ1/	/haŋ2/	ฮัง	รัง
/ra:k3/	/ha:k4/	ฮาก	ราก
/ra:ŋ4/	/ha:ŋ6/	ฮ้าง	ร้าง
/ra:j4/	/ha:j6/	ฮ้าย	ร้าย
/ru:4/	/hu:6/	ฮู้	รู้
/rua1/	/hua2/	เฮือ	เรือ
/raj3/	/haj4/	ไฮ	ไร่

3.5.1.3 เสียง /ch/ และ /C/

ในภาษาไทยถิ่นเหนือไม่มีเสียง /ch/ ฉ ช คำที่เป็นเสียง /ch/ ในภาษาไทยถิ่นกลาง จะกลายเป็น /C/ จ หรือ /S/ ซ ในภาษาถิ่นเหนือ ตัวอย่างเช่น

ภาษาไทยกลาง	ภาษาถิ่นเหนือ	ออกเสียง	ความหมาย
/chaŋ4/	/ca:ŋ6/	จ้าง	ช้าง
/chwak3/	/cuak4/	เจือก	เชือก

ภาษาไทยกลาง	ภาษาถิ่นเหนือ	ออกเสียง	ความหมาย
/ chɔ:n4 /	/ cɔ:n6 /	จ้อน	ช้อน
/ cha:k2 /	/ sa:k3 /	สาก	ฉาก
/ chɔ:3 /	/ sɔ:4, cɔ:4 /	ช่อ, จ้อ	ช่อ
/ cha:1 /	/ sa:2 /	ชา	ชา
/ cha:p2 /	/ sa:p3 /	ชาบ	ฉาบ
/ chi:k2 /	/ si:k3 /	ชีก	ฉีก
/ cha:j5 /	/ sa:j1 /	สาย	ฉาย
/ chɛ:k2 /	/ sɛ:k3 /	แสก	แฉก
/ cham1 /	/ ca:n2 /	จาน	ชาน
/ cha:j1 /	/ ca:j2 /	จาย	ชาย
/ cham1 /	/ cam2 /	จ่า	ชำ
/ chim1 /	/ cim2 /	จิม	ชิม
/ chi:4 /	/ ci:6 /	จี้	ชี้
/ chu:3 /	/ cu:4 /	จื้อ	ชื้อ

3.5.1.4 เสียง /ph th kh / กับ /p t k /

ในภาษาไทยกลางคำที่มีเสียงพยัญชนะต้นเป็นพยัญชนะระเบิด ไม่ก้อง มีลม ที่เขียนด้วยอักษรต่ำ พ ท ค /ph th kh / ในภาษาถิ่นเหนือจะใช้เป็นพยัญชนะระเบิด ไม่ก้อง ไม่มีลม คือ ป ต ก /p t k / ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ภาษาไทยกลาง	ภาษาถิ่นเหนือ	ออกเสียง	ความหมาย
/ phi:3 /	/ pi:4 /	ปี้	พี
/ phɔ:3 /	/ pɔ:4 /	ป้อ	พ้อ
/ pha:1 /	/ pa:2 /	ปา	พา
/ phan1 /	/ pan2 /	บัน	พัน
/ thi:3 /	/ ti:4 /	ตี้	ที
/ thɔ:ŋ4 /	/ tɔ:ŋ6 /	ต็อง	ท็อง
/ thian1 /	/ tian2 /	เตียน	เทียน
/ the:n1 /	/ te:n2 /	แตน	แทน

ภาษาไทยกลาง	ภาษาถิ่นเหนือ	ออกเสียง	ความหมาย
/kha:4/	/ka:6/	ก้า	ค้ำ
/khiaw1/	/kiaw2/	เกี้ยว	เคี้ยว
/kho:ŋ4/	/koŋ6/	โก้ง	โค้ง
/kham1/	/kam2/	ก้า	ค้ำ

ที่มีความแตกต่างเช่นนี้เป็นเพราะในภาษาไทยกลางพยัญชนะต้นที่ปัจจุบันเขียนด้วยอักษรต่ำ พ ท ค นั้นเปลี่ยนแปลงมาจากพยัญชนะต้นดั้งเดิมที่เคยเป็นเสียงก้อง เปลี่ยนเป็นเสียงไม่ก้อง แล้วยังพัฒนาการต่อมาเปลี่ยนเป็นเสียงมีลมด้วย

/ *b *d *g/ → /p t k/ → /ph th kh/

แต่ในภาษาถิ่นเหนือพยัญชนะต้นดั้งเดิมที่เคยเป็นเสียงก้อง เปลี่ยนเป็นเสียงไม่ก้อง

/ *b *d *g/ → /p t k/

จึงทำให้คำในภาษาถิ่นเหนือมีพยัญชนะต้น /p t k/ อยู่ 2 ชุด

ชุดที่ 1 เป็นพยัญชนะต้นที่เปลี่ยนแปลงมาจากเสียงพยัญชนะต้นดั้งเดิมที่เป็นเสียงไม่ก้อง ไม่มีลม / *p *t *k/ → /p t k/ ชุดนี้จะมีเสียงวรรณยุกต์เหมือนอักษรสูง

ชุดที่ 2 เป็นพยัญชนะต้นที่เปลี่ยนแปลงมาจากเสียงพยัญชนะต้นดั้งเดิมที่เป็นเสียงก้อง / *b *d *g/ → /p t k/ ชุดนี้จะมีเสียงวรรณยุกต์เหมือนอักษรต่ำ

ตัวอย่างของพยัญชนะชุดที่ 1 เช่น

ภาษาไทยกลาง	ภาษาถิ่นเหนือ	ออกเสียง	ความหมาย
/pi:1/	/pi:1/	ปี้	ปี
/pla:1/	/pa:1/	ป้า	ปลา
/pu:1/	/pu:1/	ปู้	ปู
/ta:1/	/ta:1/	ต๋า	ตา
/ta:j1/	/ta:j1/	ต๋าย	ตาย
/ti:1/	/ti:1/	ตี้	ตี
/ka:1/	/ka:1/	ก้า	กา
/kin1/	/kin1/	กิ้น	กิน
/kuan1/	/kuan1/	ก้วน	กวน

เพื่อให้เข้าใจง่าย ๆ ก็คือ คำว่า ปี่ ตา กิน... ในภาษาถิ่นเหนือจะออกเสียงเป็น ปี่
 ต่า กิน ซึ่งมีเสียงวรรณยุกต์ที่ 1 เหมือนคำ ขา หา ผา ซึ่งเป็นอักษรสูง ส่วนคำว่า พา ทา
 คา ออกเสียงเป็น ปา ตา กา ซึ่งมีเสียงวรรณยุกต์เป็นวรรณยุกต์ที่ 2 เหมือนคำว่า มา นา
 งา ซึ่งเป็นอักษรต่ำ

3.5.1.5 เสียงพยัญชนะควบกล้ำ /r, l/ ร, ล

เสียงพยัญชนะควบกล้ำในภาษาถิ่นเหนือ จะมีแต่เสียงควบกับ /w/ ว ไม่มี
 เสียงควบกับ /r, l/ ร, ล ถึงแม้ว่าในระบบเสียงจะมีเสียง /l/ ก็ตาม คำที่ในภาษาไทย
 กลางเป็นพยัญชนะต้นควบกล้ำ ในภาษาถิ่นเหนือจะมีการใช้ที่แตกต่างออกไปในหลายลักษณะ
 ดังนี้ คือ

1. ตัดเสียงพยัญชนะ /r, l/ ออกเหลือแต่พยัญชนะต้นตัวแรก ตัวอย่างเช่น

ภาษาไทยกลาง	ภาษาถิ่นเหนือ	ออกเสียง	ความหมาย
/kre:ŋ1 /	/ke:ŋ1 /	แก้ง	เกรง
/kro:p2 /	/ko:p3 /	กอบ	กรอบ
/kla:j1 /	/ka:j1 /	ก่าย	กลาย
/kla:ŋ1 /	/ka:ŋ1 /	ก่าง	กลาง
/khra:m1 /	/kha:m2 /	คาม	คราม
/khra:p3 /	/kha:p4 /	คาบ	คราบ
/khlu:j2 /	/khuj3 /	ขุ่ย	ขลุ่ย
/pre:ŋ1 /	/pe:ŋ2 /	แปง	แปรง
/prap2 /	/pap1 /	ปั๊บ	ปรับ
/plon3 /	/pon5 /	ป็น	ปล้น
/plonŋ1 /	/ponŋ1 /	ป้ง	ปลง
/phrik4 /	/phik6 /	พีก	พริก
/phra:4 /	/pha:6 /	พ้ำ	พริ้ว
/phla:t3 /	/pha:t4 /	พาด	พลาด
/traj1 /	/taj2 /	ไต	ไตร

2. ในคำที่ภาษาไทยกลางมีพยัญชนะต้นเป็นอักษรกลางควบกัน /r/ ร คือ /pr tr kr/ ปร์ ตร กร ในภาษาถิ่นเหนือจะเปลี่ยนเสียงเป็นอักษรสูงที่มีฐานที่เกิดที่เดียวกัน คือ /p h/ , /tr/ → /th/ , /kr/ → /kh/ ปร์ → ผ, ตร → ถ, กร → ข ตัวอย่างเช่น

	ภาษาไทยกลาง	ภาษาถิ่นเหนือ	ออกเสียง	ความหมาย
ปร์ → ผ	/pra:1sa:t2/	/pha:1sa:t3/	ผาสาด	ปราสาท
	/pra:p2/	/pha:p3/	ผาบ	ปราบ
	/pra:1kot2/	/pha:1kot3/	ผากต	ปรากฏ
	/ma?4praŋ1/	/ba?1pha:ŋ1/	ปะผาง	มะพร้าว
ตร → ถ	/tri?2/	/thi?1/	ถิ	ตรี
	/tra:1/	/tha:1/	ถา	ตรา
	/tre:1/	/the:1/	ถแ	แตร
	/tri:1/	/thi:1/	ถึ	ตรี
กร → ข	/ma?4kru:t2/	/ma2khu:t3/	มะขูต	มะกรูด
	/kron1/	/khon1/	ขน	กรน
	/krit2/	/khi:t3/	ขีต	กริต
	/kra:p2/	/kha:p3/	خاب	กราบ
	/kro:t2/	/kho:t3/	โขต	โกรธ

3. ในคำที่ภาษาไทยกลางเป็นพยัญชนะต้นควบ ภาษาถิ่นเหนือ จะแยกเสียง พยัญชนะควบออกเป็นคนละพยางค์ ตัวอย่างเช่น

ภาษาไทยกลาง	ภาษาถิ่นเหนือ	ออกเสียง	ความหมาย
/khlum1/	/ka?1lum2/	กะลุม	คลุม
/khloŋ1/	/ka?1loŋ2/	กะลง	โคลง
/khloŋ4/	/ka?1lo:ŋ6/	กะล้อง	คล้อง
/khemsklatz/	/khem1 ka?1lat1/	กะลัด	เข็มกมัด

ภาษาไทยกลาง	ภาษาถิ่นเหนือ	ออกเสียง	ความหมาย
/sonɯtua1 /	/thaʔlonɯtua1 /	ทรงตัว	ทรงตัว
./sa:j1 /	/thaʔla:j2 /	ทะลาย	ทราย (สัตว์)

3.5.1.6 เสียงพยัญชนะควบกล้ำ /W/ ว

คำที่ภาษาไทยกลางเป็นพยัญชนะควบกล้ำ /W/ ว ในภาษาถิ่นเหนือ จะมีการใช้ที่แตกต่างกันออกไปเป็นหลายลักษณะดังนี้คือ

1. ในคำที่ภาษาไทยกลางมีพยัญชนะต้นเป็นอักษรควบ /kw, khw / กว, คว ที่ตามด้วยสระ /a, a:/ ในภาษาถิ่นเหนือจะตัด /W/ ออกและเสียงสระเปลี่ยนจาก /a, a:/ เป็น /ua / ในบางคำ ตัวอย่างเช่น

ภาษาไทยกลาง	ภาษาถิ่นเหนือ	ออกเสียง	ความหมาย
/khwana1 /	/khuan2, khwan2 /	ควน, ควัน	ควัน
/khwana5 /	/khuan1, khwan1 /	ขวน, ขวัน	ขวัญ
/khwama3 /	/khuama5 /	ควม	คว่า
/kwaka2 /	/kuaka1 /	ก่วก	กวัก

2. ในคำที่ภาษาไทยกลางมีพยัญชนะต้นเป็นอักษรควบกับ /W/ ที่ตามด้วยสระอื่นๆ ในภาษาถิ่นเหนือจะตัด /W/ ออกเหลือแต่พยัญชนะต้นเดียว ตัวอย่างเช่น

ภาษาไทยกลาง	ภาษาถิ่นเหนือ	ออกเสียง	ความหมาย
/khwɛ:5 /	/khe:1 /	เข	เขว
/khwɛ:n5 /	/khe:n1 /	แขน	แขน
/khwana3 /	/khana4 /	คั้น	ควัน
/kwenɯ2 /	/ke:nɯ3 /	แก้ง	แกว้ง
/kwiana1 /	/kiana1 /	เกียน	เกวียน

3. ในคำบางคำเสียงพยัญชนะต้นควบ /kw, khw / ของภาษาไทยกลางกับภาษาถิ่นเหนือออกเสียงเหมือนกัน โดยเฉพาะผู้ที่ได้รับอิทธิพลจากภาษากรุงเทพฯ ตัวอย่างเช่น

ภาษาไทยกลาง	ภาษาถิ่นเหนือ	ออกเสียง	ความหมาย
/kwa:ŋ1/	/kwa:ŋ1/	กว้าง	กวาง
/kwa:ŋ3/	/kwa:ŋ5/	กว้าง	กว้าง
/khwa:ŋ5/	/khwa:ŋ1/	ขวาง	ขวาง
/khwa:ŋ3/	/khwa:ŋ5/	ขวาง	ขวาง

3.5.1.7 เปรียบเทียบเสียงสระ

ภาษาไทยกลางและภาษาถิ่นเหนือมีระบบเสียงสระเหมือนกันคือ สระเดี่ยว 18 หน่วยเสียงและสระประสม 3 หน่วยเสียง คำส่วนใหญ่จะใช้เสียงสระตรงกัน แต่ก็ยังมีบางคำที่ใช้สระแตกต่างกัน ความแตกต่างของเสียงสระระหว่างภาษาไทยกลางกับภาษาถิ่นเหนือมีอยู่บ้าง แต่จะเป็นในคำบางคำไม่ได้เป็นระบบเช่นเสียงพยัญชนะ ตัวอย่างเช่น เสียงสระ / u / ในภาษาไทยกลางจะเป็นเสียงสระ / ʉ / ในภาษาถิ่นเหนือ ในคำศัพท์บางคำ เสียงสระ / u / ในภาษาไทยกลางจะเป็นเสียงสระ / o / ในภาษาถิ่นเหนือในคำศัพท์บางคำ ต่อไปนี้เป็นตัวอย่างพอสังเขป เช่น

ภาษาไทยกลาง	ภาษาถิ่นเหนือ	ออกเสียง	ความหมาย
/u/ → /ʉ/ / duk2 /	/ dʉk1 /	เด็ก	ดึก
/ thuŋ5 /	/ thʉŋ1 /	ถึง	ถึง
/ phuŋ3 /	/ phʉŋ5 /	ฝั่ง	ฝั่ง
/ luk4 /	/ lʉk6 /	เล็ก	ลึก
/ suik2 /	/ sʉk1 /	เด็ก	ดึก
/u/ → /o/ / ŋum4 /	/ ŋom6 /	งม	งุ่ม
/ thun5 /	/ thon1 /	ถง	ตุง
/ phut2 /	/ phot1 /	ผด	ผุด
/ ?un3 /	/ ?on5 /	อึ้ง	อึ้ง (มือ)

3.5.1.8 เปรียบเทียบหน่วยเสียงวรรณยุกต์ในภาษาไทยกลางกับภาษาถิ่น

เหนือ

ภาษาไทยกลางมีเสียงวรรณยุกต์ 5 หน่วยเสียง ภาษาถิ่นเหนือมีเสียงวรรณยุกต์ 6 หน่วยเสียง และมีลักษณะทางสัทศาสตร์ของเสียงและการแตกตัวของเสียงวรรณยุกต์ที่ต่างกันดังนี้คือ

ตารางแสดงเสียงวรรณยุกต์ภาษาไทยกลาง

วรรณยุกต์ พยัญชนะต้น	A	B	C	DL	DS
1	15/ [24]	12/ [21]	13/ [41]	12/ [21]	
2	11/ [33]				
3					
4		13/ [41]	14/ [44]	13/ [41]	14/ [44]

เสียงสามัญ	11/	[33]	วรรณยุกต์เสียงกลางระดับ
เสียงเอก	12/	[21]	วรรณยุกต์เสียงต่ำระดับ
เสียงโท	13/	[41]	วรรณยุกต์เสียงสูงตก
เสียงตรี	14/	[44]	วรรณยุกต์เสียงสูงระดับ
เสียงจัตวา	15/	[24]	วรรณยุกต์เสียงต่ำขึ้น

ตารางแสดงเสียงวรรณยุกต์ภาษาถิ่นเหนือ

วรรณยุกต์ พยัญชนะต้น	A	B	C	DL	DS
1	/1/	/3/	/5/	/3/	/1/
2	[24]	[21]	[43]	[21]	[34]
3	/2/				
4	[33]	/4/ [42]	/6/ [45]	/4/ [42]	/6/ [45]

เสียงวรรณยุกต์ /1/ [24] วรรณยุกต์เสียงต่ำขึ้น
 เสียงวรรณยุกต์ /2/ [33] วรรณยุกต์เสียงกลางระดับ
 เสียงวรรณยุกต์ /3/ [21] วรรณยุกต์เสียงต่ำตก
 เสียงวรรณยุกต์ /4/ [42] วรรณยุกต์เสียงสูงตก
 เสียงวรรณยุกต์ /5/ [43] วรรณยุกต์เสียงสูงตกและเส้นเสียงปิด
 เสียงวรรณยุกต์ /6/ [45] วรรณยุกต์เสียงสูงขึ้น

จากตารางเปรียบเทียบเสียงวรรณยุกต์ภาษาไทยกลางและภาษาถิ่นเหนือ แสดงให้เห็นว่า

1. เสียงวรรณยุกต์สามัญ /1/ ในภาษาไทยกลางที่มีพยัญชนะต้นเป็นอักษรกลาง คำเป็นที่ขึ้นต้นด้วย ป จ ต ก (ช่อง A2) จะแปรเป็นเสียงวรรณยุกต์ต่ำเลื่อนขึ้น /1/ ในภาษาถิ่นเหนือ ตัวอย่าง

ภาษาไทยกลาง	ภาษาถิ่นเหนือ	ออกเสียง	ความหมาย
/pa:1/	/pa:1/	ป่า	ปา
/ta:1/	/ta:1/	ตำ	ตา
/caŋ1/	/caŋ1/	จ่าง	จาง
/ka:1/	/ka:1/	กำ	กา

หากเป็นคำที่มีพยัญชนะต้นเป็นอักษรกลางคำเป็นที่ขึ้นต้นด้วย บ ด อ และ
อักษรต่ำ (A 3 4) ในภาษาถิ่นเหนือ จะออกเสียงเป็นเสียงกลางระดับ /2/ ซึ่งเป็นเสียงสามัญ
เหมือนภาษาไทยกลาง ตัวอย่าง

ภาษาไทยกลาง	ภาษาถิ่นเหนือ	ออกเสียง	ความหมาย
/ bin ¹ /	/ bin ² /	บิน	บิน
/ de:ŋ ¹ /	/ de:ŋ ² /	แดง	แดง
/ ?a: ¹ /	/ ?a: ² /	อา	อา
/ na: ¹ /	/ na: ² /	นา	นา

2. เสียงวรรณยุกต์เอก /2/ ในภาษาไทยกลางที่เกิดกับคำที่มีพยัญชนะต้นอักษร
สูงและอักษรกลางคำเป็น (B 1 2 3) จะแปรเป็นเสียงวรรณยุกต์ต่ำตก /3/ ในภาษาถิ่นเหนือ
ตัวอย่างเช่น

ภาษาไทยกลาง	ภาษาถิ่นเหนือ	ออกเสียง	ความหมาย
/ kha: ² /	/ kha: ³ /	ฆ่า	ฆ่า
/ kaj ² /	/ kaj ³ /	ไก่	ไก่
/ ba:w ² /	/ ba:w ³ /	ข่าว	ข่าว

หากเป็นคำตายสระเสียงยาวที่ขึ้นต้นด้วยอักษรสูงและอักษรกลาง (DL 1 2 3) จะ
แปรเป็นวรรณยุกต์เสียงต่ำตก /3/ ในภาษาถิ่นเหนือ แต่ถ้าเป็นคำตายสระเสียงสั้นที่ขึ้นต้นด้วย
อักษรสูงและอักษรกลาง (DS 1 2 3) จะแปรเป็นวรรณยุกต์เสียงต่ำขึ้น /1/ ในภาษาถิ่นเหนือ
ตัวอย่างเช่น

ภาษาไทยกลาง	ภาษาถิ่นเหนือ	ออกเสียง	ความหมาย
/ ba:t ² /	/ ba:t ³ /	บาด	บาด
/ do:k ² /	/ do:k ³ /	ดอก	ดอก
/ te:k ² /	/ te:k ³ /	แตก	แตก
/ pa:k ² /	/ pa:k ³ /	ปาก	ปาก
/ hak ² /	/ hak ¹ /	หัก	หัก
/ khop ² /	/ khop ¹ /	ขบ	ขบ
/ kop ² /	/ kop ¹ /	กบ	กบ
/ cet ² /	/ cet ¹ /	เจ็ด	เจ็ด

3. เสียงวรรณยุกต์โท /3/ ในภาษาไทยกลางที่เกิดกับคำที่มีพยัญชนะต้นเป็นอักษรสูงและอักษรกลาง (C 1 2 3) จะแปรเป็นวรรณยุกต์เสียงสูงตกและเส้นเสียงปิด /5/ ในภาษาถิ่นเหนือ ตัวอย่างเช่น

ภาษาไทยกลาง	ภาษาถิ่นเหนือ	ออกเสียง	ความหมาย
/na:3 /	/na:5 /	หน้า	หน้า
/sua3 /	/sua5 /	เสือ	เสือ
/kwaŋ3 /	/kwaŋ5 /	กว้าง	กว้าง
/bam3 /	/bam5 /	บ้าน	บ้าน
/ʔa:j3 /	/ʔa:j5 /	้าย	พี่

หากเป็นคำที่มีพยัญชนะต้นเป็นอักษรต่ำคำเป็น (B 4) และอักษรต่ำคำตายสระเสียงยาว (DL 4) จะแปรเป็นวรรณยุกต์เสียงสูงตก /4/ ในภาษาถิ่นเหนือ

ภาษาไทยกลาง	ภาษาถิ่นเหนือ	ออกเสียง	ความหมาย
/pho:3 /	/pɔ:4 /	ป้อ	พ่อ
/phi:3 /	/pi:4 /	ปี้	พี่
/luk3 /	/luk4 /	ลูก	ลูก
/luat3 /	/lut4 /	เลอต	เลือด

4. เสียงวรรณยุกต์ตรี /4/ ในภาษาไทยกลางที่เกิดกับคำที่มีพยัญชนะต้นเป็นอักษรต่ำคำเป็นและคำตายสระเสียงสั้น (C4, DS4) จะมีเสียงตรงกับเสียงวรรณยุกต์สูงขึ้น /6/ ในภาษาถิ่นเหนือ ตัวอย่างเช่น

ภาษาไทยกลาง	ภาษาถิ่นเหนือ	ออกเสียง	ความหมาย
/kha:4 /	/ka:6 /	ก้า	คำ
/nɔŋ4 /	/nɔŋ6 /	น้อง	น้อง
/thɔŋ4 /	/tɔŋ6 /	ต้อง	ห้อง
/mot4 /	/mɔt6 /	มต	มต
/nok4 /	/nok6 /	น่ก	นก

5. เสียงวรรณยุกต์จัตวา /5/ ในภาษาไทยกลางที่เกิดกับคำที่มีพยัญชนะต้นเป็นอักษรสูงคำเป็น (A1) ตรงกับเสียง /1/ ซึ่งเป็นเสียงต่ำขึ้นในภาษาเหนือเช่นเดียวกัน

ภาษาไทยกลาง	ภาษาถิ่นเหนือ	ออกเสียง	ความหมาย
/kha:5 /	/kha:1 /	ขา	ขา
/fa:5 /	/fa:1 /	ฝา	ฝา
/ma:5 /	/ma:1 /	หมา	หมา
/wa:n5 /	/wa:n1 /	หวาน	หวาน

3.5.2 เปรียบเทียบคำศัพท์ภาษาไทยกลางและภาษาถิ่นเหนือ

ภาษาถิ่นเหนือจะมีคำศัพท์เฉพาะที่เมื่อได้ยินก็จะทราบว่าเป็นภาษาถิ่นเหนือ เช่น ม่วน แปลว่า สนุก ลำ แปลว่า อร่อย ผ่อ แปลว่า ดู ฐู้ แปลว่า พุด ฯลฯ เมื่อนำคำศัพท์ภาษาไทยกลางกับภาษาถิ่นเหนือมาเปรียบเทียบกันจะพบว่าส่วนใหญ่แล้วคำศัพท์จะเหมือนกันเนื่องจากต่างก็เป็นภาษาถิ่นไทยด้วยกัน แต่ก็มีคำศัพท์บางคำที่แตกต่างกันไปตั้งตัวอย่างข้างต้น นอกจากนั้นยังมีคำศัพท์ที่เสียงเป็นปฏิภาคกันโดยมีความหมายเหมือนกันเช่น เรียก พ่อ ว่า ป้อ เรียก พี่ ว่า ปี้ หรือมีคำศัพท์ใช้เหมือนกันแต่ความหมายต่างกัน เช่น ส้ม ภาษาไทยกลางจะใช้เป็นคำนามเรียกชื่อผลไม้ชนิดหนึ่ง แต่ในภาษาถิ่นเหนือจะใช้เป็นคำคุณศัพท์แปลว่า เปรี้ยว คำว่า โกรธมาก ในภาษาเหนือใช้ว่า เคียดหลาย (เกียดหลาย) คำว่า เคียด ในภาษาไทยกลางไม่ใช่เป็นคำเดี่ยว แต่จะใช้เป็นคำซ้อนกับคำว่า แค้น เป็น เคียดแค้น เป็นต้น

เมื่อเปรียบเทียบคำภาษาไทยกลางกับภาษาถิ่นเหนือจะพบว่ามีการใช้คำ 2 แบบ คือ

1. ใช้คำศัพท์ร่วมกัน คือมีคำศัพท์ซึ่งเป็นคำศัพท์ในตระกูลไทที่เรียกว่า คำร่วมเชื้อสาย (cognate) ใช้ร่วมกัน เช่น คำว่า แขน ขา หัว นา น้อง คำศัพท์ร่วมเชื้อสายอาจจะมียกเว้นในคำเหมือนกันหรือแตกต่างกันได้ถ้าเป็นเสียงที่แตกต่างกันอย่างเป็นระบบที่เรียกว่าเสียงปฏิภาค เช่น เสียง พ ท ต ในภาษาไทยกลางเป็น ป ต ก ในภาษาถิ่นเหนือ หรืออาจจะมียกเว้นเสียงแตกต่างกันในคำบางคำแต่ก็คือคำศัพท์เดียวกัน

2. ใช้คำศัพท์ต่างกัน คือแต่ละถิ่นจะมีคำศัพท์เฉพาะถิ่นที่ต่างจากถิ่นอื่น อาจจะเป็นคำศัพท์คนละคำที่ต่างกันโดยสิ้นเชิง คำศัพท์นี้อาจเป็นคำโบราณที่ถิ่นนี้ยังรักษาไว้ ขณะที่ถิ่นอื่น ๆ เลิกใช้ไปแล้วหรือเป็นคำศัพท์ที่ถิ่นนั้นสร้างขึ้นเองหรือเป็นคำยืมเข้ามา นอกจากนั้นคำที่ใช้เรียกชื่อ พืช สัตว์ สิ่งของ จะพบว่าใช้คำศัพท์ต่างกันอยู่เป็นจำนวนมาก เช่น ภาษาถิ่นเหนือ เรียกกระชายว่า หัวละแอน เรียกใบกะเพราว่า ก้อมก้อมตำ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีคำศัพท์ที่มีใช้อยู่ในภาษาถิ่นหลาย ๆ ถิ่นแต่ใช้ในความหมายแตกต่างกันไป หรือใช้ใน

บริบทแตกต่างกัน เช่น คำว่า แก้ว-เผา ไทยกลางใช้คำว่า แก้ว ไทยเหนือใช้คำว่า เผา คำว่า เผาไม่มีใช้เป็นคำเดียวในภาษาไทยกลาง แต่มีใช้ในคำซ้อนว่าแก้วเผา

ในการศึกษามีคำศัพท์ภาษาถิ่นเหนือที่ใช้แตกต่างจากภาษาไทยกลาง แบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ

1. คำศัพท์ที่ภาษาถิ่นเหนือใช้แตกต่างจากภาษาไทยถิ่นกลาง
2. คำศัพท์ที่ในความหมายเดียวกันภาษาไทยถิ่นเหนือ ใช้คำคล้ายกับภาษาไทยถิ่นกลาง
3. คำภาษาถิ่นเหนือมีความหมายกว้างกว่าภาษาไทยกลาง

3.5.2.1 คำศัพท์ที่ภาษาถิ่นเหนือใช้แตกต่างจากภาษาไทยกลาง คำกลุ่มนี้มีอยู่เป็นจำนวนมากโดยเฉพาะคำที่ใช้เรียกชื่อ พืช สัตว์ สิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ ในที่นี้จะยกตัวอย่างพอสังเขป ดังต่อไปนี้

คำภาษาไทยกลาง	คำภาษาถิ่นเหนือ	
พุทรา	/ ba:3tan2 /	ป่าตัน
ทับทิม	/ ba:3kw:6 /	ป่าก้อ
มะละกอ	/ ba:3kuajste:t4 /	ป่าก้วยเต็ด
ลิ้นประด	/ ba:3kha2nat1 /	ป่าชะน็ด
ดอกลั่นทม	/ dɔ:k3cam1pa:1la:w2 /	ดอกจำป่าลาว
ดอกโศก	/ dɔ:k3som5suk1 /	ดอกส้มสุก
ดอกบานไม่รู้โรย	/ dɔ:k3ta2lɔ:m5 /	ดอกตะหล้อม
กระชาย	/ hua1la2?e:n2 /	หัวละแอน
กระเทียม	/ hɔ:m1kha:w1 /	หอมขาว
กะเพรา	/ kw:m5kw:4dam2 /	ก้อมก้อดำ
ข้าวโพด	/ khaw5sa:1li:2 /	เข้าสาดี
ใบบัวบก	/ phak1nɔ:k3 /	ผักหนอก
ใบแมงลัก	/ kw:m5kw:4kha:w1 /	ก้อมก้อขาว
ผักกะเจต	/ phak1nɔ:ŋ1 /	ผักหนอง
ผักทอง	/ mazfak6ke:w5 /	มะผักแก้ว
มะเขือพวง	/ mazkhwe:ŋ6 /	มะแคว้ง
ต้นชงโค	/ siaw5 /	เสี้ยว

คำภาษาไทยกลาง

นกทางเขน
 นกแก้ว
 นกเงือก
 นกพิราบ
 ปลาช่อน
 ตะพาน้ำ
 กิ้งกือ
 ตะกวด
 ผีเสื้อ
 แมลงปอ
 แมลงวัน
 สะโพก
 กรรไกร
 กระจกเงา
 กระตุม
 กระทะ
 กางเกง
 จอบ
 ถังน้ำ
 ที่นอน
 อร่อย
 ไม้กวาด
 ร่ม
 รองเท้า
 ลั้ว
 ปั่น
 เจียด
 ทำ

คำภาษาถิ่นเหนือ

/nokɕci:1ce:p6 /
 /nokɕle:2 /
 /nokɕkok1 /
 /nokɕka:1ke:1 /
 /pa:1lim1 /
 /pa:1fa:1 /
 /mɛŋ2sɛ:n1ti:n1 /
 /le:n2 /
 /kam1bɔ:5 /
 /kam1bi:5 /
 /mɛŋ2ŋun2 /
 /ta2ka:m4 /
 /mi:t4ŋap6 /
 /wɛ:n4 /
 /ma2tɔ:m3 /
 /mɔ:5kha:ŋ1 /
 /tiaw3 /
 /khɔ:1bok1 /
 /na:mɕkhu?6 /
 /sa2li:2 /
 /lam2 /
 /ŋu:2 /
 /cɔ:ŋ5 /
 /kuak3 /
 /cok1 /
 /com3 /
 /swa:t4 /
 /ŋia?6 /

นกจี๋แจ็บ
 นกแล
 นกกัก
 นกท่าแก๋
 ป่าหลิม
 ป่าฝา
 แมงแสนตีน
 แลน
 กำเบ้อ
 กำบี
 แมงงุ่น
 ตะก้าม
 มีดญี่ปุ่น
 แวน
 มะต๋อม
 หม้อข้าง
 เตี้ยว
 ขอบัก
 น้ำคู้
 สะลี
 ล้า
 ฉู
 จ้อง
 เกือก
 จัก
 จ่ม
 ซวาด
 ญียะ

คำภาษาไทยกลาง	คำภาษาถิ่นเหนือ	
ก่อไฟ, ติดไฟ	/ dan2faj2 /	ตั้งไฟ
สนุก, ดี, เพราะ	/ muan4 /	ม่วน
พูด	/ ?u:5 /	อู้
เที่ยว	/ ?e:w3 /	แ่อว
ถึง	/ ho:t4 /	ฮอด
เรียก	/ ?ɿn5 /	เอิ้น
ดู	/ pho:3 /	ฝ่อ
วันพรุ่งนี้	/ wan2phu:k4 /	วันพุก
วันมะริน	/ wan2hu:2 /	วันฮื่อ
วันมะเรื่อง	/ wan2tun5 /	วันตั้ง
เพื่อน	/ siaw3 /	เสี้ยว
มุ่ม	/ ceŋ3 /	แจ่ง
กองกระพัน	/ kham3 /	ข่าม
ยี่สิบ	/ sa:w2 /	ชาว
พี่สาว	/ ?ɿ:j5 /	เอ้ย
พี่ชาย	/ ?a:j5 /	อ้าย

๗๘๗

3.5.2.2 ในความหมายเดียวกัน ภาษาไทยถิ่นเหนือและไทยถิ่นกลางใช้คำศัพท์คนละคำที่มีความหมายคล้ายกัน คำเหล่านั้นจะมีใช้อยู่ในทั้ง 2 ถิ่น แต่จะมีความหมายและใช้ในบริบทต่างกัน เช่น ไทยกลางใช้คำว่า ลูก สำหรับขังคน ใช้คำว่า คอก สำหรับขังสัตว์ แต่ในภาษาถิ่นเหนือไม่มีคำว่าลูก แต่ใช้คำว่าคอก หมายถึงขังคน ส่วนคอกวัว-ควาย ใช้คำว่าผาม อีกลักษณะหนึ่งคือทั้งสองถิ่นใช้คำต่างกัน เช่น ไทยกลางใช้คำว่าเป็อน ไทยถิ่นเหนือใช้คำว่า แปร ในภาษาไทยกลางไม่ใช่แปรเป็นคำเดี่ยว แต่จะใช้อยู่ในคำซ้อนว่า แปรเป็อน เป็นต้น ตัวอย่างเช่น

คำภาษาไทยกลาง	คำภาษาถิ่นเหนือ	
เป็นไข, ไม่สบาย	เมื่อย	/ mɿ:j4 /
หนวกหู	เหม็นหู	/ men1hu:1 /
เขียน, วาด	แต้ม	/ te:m5 /

คำภาษาไทยกลาง	คำภาษาถิ่นเหนือ	
ทะเลาะกัน	ผิดกัน	/ fit1kan1 /
ลับมิด	ฝนมิด	/ fon1mi:t4 /
ชอบ	มัก	/ mak6 /
กลม	มน	/ mon2 /
คุก	คอก	/ kho:k4 /
คัน	เซาะ	/ soʔ6 /
พูด	ปาก	/ pa:k3 /
พูดมาก	ปากนัก	/ pa:k3nak6 /
กลับบ้าน	ปักบ้าน (พลิก)	/ pik6ban5 /
ลิง	วอก	/ wo:k4 /
ลูก (ลักษณะนาม)	หน่วย	/ nuaj3 /
ผัด,ทอด	คั่ว	/ khua4 /
สว่าง	แจ้ง	/ ceŋ5 /
ฟัน	เขี้ยว	/ khew5, khiaw4 /
อาเจียน	ฮาก (ราก)	/ ha:k4 /

คำที่ภาษาไทยกลางใช้เป็นคำซ้อน เช่น

พืด	วี	/ wi:2 /	พืดวี
อ้วน	ปี	/ pi:2 /	อ้วนปี
ทอง	กำ	/ kam2 /	ทองคำ
แบ่ง	ปัน	/ pan1 /	แบ่งปัน
ตื้อ	ต้าน	/ dan5 /	ตื้อต้าน
ท้วง	ขว้าง	/ khwanŋ4 /	ท้วงขว้าง
หลุด	หล่อน	/ lo:n3 /	หลุดหล่อน

3.5.2.3 คำภาษาถิ่นเหนือมีความหมายกว้างกว่าคำภาษาไทยกลาง

คำศัพท์ที่ภาษาถิ่นเหนือมีความหมายกว้างกว่าภาษาไทยถิ่นกลางนี้ กระณีการ์วิมลเกษม (2534 : 50 – 54) กล่าวว่าอาจเป็นคำพ้องเสียงคือคำศัพท์นั้นๆ มีเสียงพยัญชนะ สระ และวรรณยุกต์เดียวกัน แต่เป็นคำศัพท์คนละคำจึงทำให้ความหมายแตกต่างกัน หรือคำนั้น

เป็นคำที่มีความหมายกว้างกว่าจริง ๆ ในภาษาถิ่นเหนือก็ได้ คำในลักษณะนี้มักทำให้ผู้ที่ไม่ใช่
คนถิ่นเหนือเข้าใจผิด ทั้งนี้เพราะใช้ความรู้ในคำศัพท์ภาษาไทยกลางไปตัดสิน ตัวอย่างเช่น

คำศัพท์	ความหมายภาษาไทยกลาง	ความหมายภาษาถิ่นเหนือ
กอง	ลักษณะนาม หมายถึง พวก หมู่ เหล่า	1. รอคอย 2. ถนน ตรอก
ข้าง	ลูกข้าง	1. ลูกข้าง 2. ระบายน้ำ, วิดน้ำ
ชาว	เอาข้าวสารล้างน้ำให้สะอาด ก่อนหุงหรือต้ม	1. เอาข้าวสารล้างน้ำให้สะอาด ก่อนหุงหรือต้ม 2. เลขยี่สิบ
บวก	เอาจำนวนหนึ่งรวมกับอีก จำนวนหนึ่ง	1. เอาจำนวนหนึ่งรวมกับอีก จำนวนหนึ่ง 2. ปลัก แอ่งน้ำที่มีโคลน
วิด	อาการที่ทำให้หน้าพร่องหรือหมดไป	1. กระโจน กระโตด 2. ถาน ล้าวม

นอกจากนั้นยังมีคำศัพท์ภาษาถิ่นเหนือบางคำที่มีการเปลี่ยนแปลงเสียงทำให้
กลายเป็นคำที่พ้องเสียงกับภาษาไทยกลางทั้ง ๆ ที่เป็นคำศัพท์คนละคำกัน ทำให้ดูเหมือนว่าคำ
ศัพท์นั้นในภาษาไทยกลางและภาษาถิ่นเหนือใช้ในความหมายต่างกัน ตัวอย่างเช่น

คำศัพท์	ความหมายภาษาไทยกลาง	ความหมายภาษาถิ่นเหนือ
กาย	ร่างกาย	ระคาย คัน
(เสียง ก ในภาษาไทยกลางเป็น ก ในภาษาถิ่นเหนือ)		คำว่า (ระ)คาย จึงกลายเป็น กาย)
ขน	1. ย้ายของจากที่หนึ่งไปยังอีก ที่หนึ่ง 2. สิ่งที่เป็นเส้นขึ้นตามผิวหนังคน หรือสัตว์	1. ย้ายของจากที่หนึ่งไปยังอีก ที่หนึ่ง 2. สิ่งที่เป็นเส้นขึ้นตามผิวหนัง คน หรือสัตว์ 3. กรน เช่น นอนกรน

(เสียง กร ในภาษาไทยกลางเป็น ข ในภาษาถิ่นเหนือ

กราบ → ขาบ, โกรธ → โชต, กรุด → ชูด เป็นต้น)

ขาบ	สีน้ำเงินแก่อม่วง	1. แอบซ่อน 2. กราบ
-----	-------------------	-----------------------

เชิงอรรถบทที่ 3

1. ในที่นี้ได้ปรับการนับจำนวนหน่วยเสียงวรรณยุกต์โดยให้วรรณยุกต์ที่เกิดในคำตายเป็นเสียงย่อยของวรรณยุกต์ในพยางค์คำเป็น วรรณยุกต์ที่ 7 ที่เกิดกับคำตายสระเสียงสั้นจะเป็นเสียงย่อยของวรรณยุกต์ที่ 1 วรรณยุกต์ที่ 8 ที่เกิดกับคำตายสระเสียงสั้นจะเป็นเสียงย่อยของวรรณยุกต์ที่ 6
2. กรรมการ วิมลเกษม (2534 : 27 -29) เรียกคำประเภทนี้ว่าคำมสาน แต่ลักษณะของคำคือลักษณะเดียวกับคำซ้ำพิเศษ (ดูบทที่ 2 หน้า 81) ในที่นี้จึงเรียกคำซ้ำลักษณะนี้ว่าคำซ้ำพิเศษด้วย